

לקט דברי ביקורת

ירחון
ירושלים
28.2.94

278

לי רינה: עגנון והצמחונות (283 עמ')
ההוצאה: רשפים
המבקר: אלי שי, קול ישראל רשת א'
'קראתי ספר' 13.2.94

צמחוניותו של עגנון היתה מן המפורסמות בקרב מכריו, וכמדומה, הוסיפה לאיזה מימד חידתי באישיותו. אולם נושא זה לא טופל עד כה בהרחבה, ולכל היותר נדחק להערות שוליים במחקרים מלומדים שהוקדשו ליצירתו. לי מנסה לבדוק את רישומה העמוק של הצמחונות, כפי שהתבטאה באישיותו ובספריו. היא סוקרת בחריצות את דמויות הצמחונים המאכלסים את יצירתו ואת יחסו לחיות, ומגיעה לכלל שרטוט של השקפת עולם צמחונית שלמה. הצמחונות אינה מטופלת כאן כדיאטה או כגחמה תזונתית, אלא כאידאל רוחני ומוסרי הכרוך בכיסופי גאולה. בהיותה חריגה ומנוגדת למסלול ההמוני החומרני, היא נחלתם של יוצאי-דופן הנתפסים לעתים כמעין סוטים חברתיים. טיפוס הצמחוני העגנוני מעוצב כיפה-נפש המצוי בקרן זווית בחברה הבשרנית הגורמת לו בחילה. הבדלנות הנכפית על הצמחוני משתלבת בדמותו של הסופר כמתבונן מן הצד ובמי שמסוגל לגלוי אהדה כלפי מכלול היצורים החיים. צמחוניותו של עגנון מעמידה אותו בחברה טובה הכוללת אישים חוגמת פיתגורס, אפלטון, ג'ורג' ברנרד שאו, טולסטוי, קפקא ובשביס זינגר. להבדיל מקפקא היה עגנון מעוגן באורחותיו בתוך

המסורת היהודית; להבדיל מזינגר, הוא אינו נוטה להטפה צמחונית קיצונית. אחד הנושאים המעניינים הנדונים בספר הוא היחס בין האידאל הצמחוני לבין היהדות. רוב המקורות אינם מצדדים בצמחונות והם נוטים לפתור את בעיית האכזריות באמצעות שחיטה כשרה. מישנה צמחונית יהודית עשויה עם זה למצוא סימוכין לתפיסתו המשיחית של הרב קוק. פה מזוהה הבשרנות עם הנפילה שבעקבות המבול והיא מהווה עזת להידרדות מוסרית. ההיסטוריה האנושית כולה נתפסת כאפיזודה של ירידה שבקצה הראשון עומד הגעגוע האבוד לגן העדן ולעצי הפרי הנחמדים למראה, ובקצה השני מצויה הכמיהה לעידן משיחי הרמוני בחיק הזאב והכבש. בהשוואה בין חתני הנובל הסופרים הצמחוניים היהודים עדיפה כתיבתו של עגנון וצמחוניותו של בשביס, שאינו חוטא בהתפייסויות מיותרות עם שוחטים; ועם זאת דומה כי חוט של חן וחסד שפוך על גישתו המתונה יותר של הראשון, והוא משתלב במחקרה הקודם של המחברת על רגעי החסד, יצירתו של עגנון. חבל שלא ערכה דיון מקיף יותר להשפעת החסידות הברסלבית על הצמחונות העגנונית ולשאלת הקבלה והצמחונות. אבל גם כך מצליחה לי לגעת בנשמתם של הרעיונות הצמחוניים ושל בעלי החיים, ובאיזו בשורה רוחנית, מוסרית, חיונית מאוד, שהרבה ספרי חקירות אקדמאיים מקפידים להתנזר ממנה.